

Rövid bevezető

A nyelvtanulással, nyelvtanítással és értékeléssel kapcsolatos Közös Európai Referenciakeret ezen átdolgozott változata egy 1971-ben megkezdett folyamat legújabb fejlődési szakaszát jelenti, és számos, európai és Európán kívüli nyelvtanítással foglalkozó szakember közös munkájának eredményeként született.

Az Európa Tanács köszönetét fejezi ki az alább felsoroltak közreműködéséért:

- a Referenciakeret elkészítésének általános felügyeletéért a *Nyelvtanulás az európai polgárságért* elnevezésű projekt-csoportnak, amely a Kulturális Együttműködési Tanács valamennyi tagállamát képviselte, és amelyben megfigyelőként Kanada is jelen volt;
- értékes tanácsaiért és a kutatási program felügyeletéért a projekt-csoport által felállított munkacsoportnak, melynek húsz tagját a tagállamok delegálták a különböző érintett szakmai érdekek képviselőiként, és amelyben az Európai Bizottság és a LINGUA program képviselői is jelen voltak;
- a munkacsoport által felkért szerzői gárdának, melynek tagjai Dr. J. L. M. Trim (projekt-igazgató), Prof. D. Coste (Ecole Normale Supérieure de Fontenay/Saint Cloud, CREDIF, Franciaország), Dr. B. North (Eurocentres Alapítvány, Svájc), valamint J. Sheils (Titkárság) voltak. Az Európa Tanács köszönetét fejezi ki az említett intézményeknek, hogy lehetővé tették szakértőik részvételét ebben a fontos munkában;
- a Svájci Nemzeti Tudományos Alapítványnak, amiért támogatta Dr. B. North és G. Schneider professzor (Fribourgi Egyetem) munkáját a nyelvtudás Közös Referenciaszintjeinek meghatározásához szükséges szintleírások kialakításában és szintezésében;
- az Eurocentres Alapítványnak, amiért a nyelvtudás szintjeinek meghatározásában és szintezésében szerzett tudásukat megosztották velünk;
- az amerikai Idegen Nyelvek Országos Központjának, mert Mellon Ösztöndíjat biztosítottak Dr. Trim és Dr. North számára, amely elősegítette munkájukat;
- valamint mindazoknak a kollégáknak és intézményeknek Európa-szerte, akik/amelyek - gyakorta nagyon részletesen és átgondoltan - véleményezték a korábbi változatokat.

Rövid bevezető

A visszajelzéseket (az európai bevezetés előtt) a Referenciakeret és az Útmutatók átdolgozásakor figyelembe vettük. Az átdolgozást Dr. J. L. M. Trim és Dr. B. North végezte el.

Az olvasóhoz

Az alábbi megjegyzések célja, hogy a nyelvtanulás, nyelvtanítás és értékelés Közös Európai Referenciakeretének hatékonyabb alkalmazásában segítséget nyújtson, legyen a felhasználó akár nyelvtanuló, akár a nyelvtanítás és nyelvi értékelés valamely területével foglalkozó szakember. Arra nem térünk ki, hogy a tanárok, vizsgáztatók, tankönyvírók, tanárképzéssel foglalkozó szakemberek, döntéshozók stb. milyen külön módon használhatják a Referenciakeretet. Ezeket az útmutatásokat a felhasználók adott körének írt részletesebb használati útmutató tartalmazza, mely az Európa Tanácstól beszerezhető, illetve honlapján megtalálható. Az alábbi megjegyzések a Referenciakeret valamennyi felhasználójához szóló bevezető gondolatok.

Mint bármely nyomtatásban megjelent anyagot, így a Referenciakeretet is ki-ki saját szükségleteinek megfelelően használhatja. Reméljük, lesznek olyanok is, akik általunk előre nem látott módon fogják használni. Kidolgozásakor mindenesetre két fő cél vezérelt bennünket:

1. a nyelvvel foglalkozók (beleértve a nyelvtanulókat is) ösztönzése arra, hogy elgondolkozzanak az alábbi kérdéseken:
 - mit is teszünk valójában, amikor szóban vagy írásban kommunikálunk?
 - mi teszi lehetővé, hogy ezt megtegyük?
 - mit kell mindebből megtanulnunk, amikor egy idegen nyelvet próbálunk használni?
 - hogyan tűzzük ki céljainkat, és hogyan mérjük haladásunkat a kezdetektől az alapos nyelvismeretig vezető úton?
 - hogyan folyik a nyelvtanulás?
 - hogyan segíthetünk magunknak és másoknak egy nyelv minél jobb elsajátításában?
2. a nyelvtanítással foglalkozók számára megkönnyítsük, hogy közölni tudják egymással és tanítványaikkal, hogy mit segítenek elérni a nyelvtanulóknak, és ezt hogyan kívánják megtenni.

Egy dolgot le kívánunk szögezni. NEM az a célunk, hogy a nyelvvel foglalkozóknak megmondjuk, mit és hogyan tegyenek. Kérdéseket vetünk fel, nem a válaszokat adjuk meg. A Közös Európai Referenciakeretnek nem feladata, hogy a felhasználók által kitűzendő célokat vagy követendő módszereket megszabja.

Az olvasóhoz

Ez nem azt jelenti, hogy az Európa Tanács közömbös e kérdések iránt. Az Európa Tanács Élő idegen nyelvek projektjeiben a tagállamokból részt vevő kollégáink hosszú évek során rengeteget foglalkoztak a nyelvtanulás, nyelvtanítás és értékelés elméletével és gyakorlatával. Az ezzel kapcsolatos alapelvek és az azokból levonható gyakorlati következtetések az első fejezetben találhatóak. Ebből is kitűnik, hogy az Európa Tanács foglalkozik a különböző nyelveket beszélő és eltérő kulturális háttérű európaiak közötti kommunikáció minőségének javításával. Az a felismerés indítja erre, hogy a jobb kommunikáció nagyobb mobilitáshoz és közvetlenebb kapcsolathoz, és ezen keresztül jobb megértéshez és szorosabb együttműködéshez vezet. Az Európa Tanács támogatja azokat a nyelvtanulási és nyelvtanítási módszereket, amelyek elősegítik, hogy a fiatal, illetve az idősebb nyelvtanulók olyan attitűdöket, ismereteket és készségeket sajátítsanak el, amelyek révén gondolkodásukban és cselekedeteikben függetlenebbekké válhatnak, továbbá felelősségteljesebb és együttműködőbb magatartást tanúsítanak másokkal szemben. Így ez a munka a demokratikus polgárság fejlődését szolgálja.

Alapvető céljainknak megfelelően az Európa Tanács a nyelvtanulás szervezésének résztvevőit arra ösztönzi, hogy munkájukat a tanulók szükségleteire, motivációjára, tulajdonságaira és forrásaira építsék. Ez a következő kérdések felvetését jelenti:

- mire kell majd használniuk a nyelvet a tanulóknak?
- mit kell megtanulniuk ezen célok eléréséhez?
- miért akarnak nyelvet tanulni?
- milyen emberek a nyelvtanulók (kor, nem, társadalmi és oktatási háttér stb.)?
- milyen ismeretekkel, készségekkel és tapasztalattal rendelkeznek tanáraik?
- milyen nyelvkönyvekhez és segédanyagokhoz (szótárakhoz, nyelvtankönyvekhez stb.), audiovizuális eszközökhöz, számítógéphez és számítógépes programokhoz stb. férnek hozzá?
- mennyi időt tudnak (illetve hajlandók vagy képesek) a nyelvtanulásra fordítani?

A nyelvtanulás és nyelvtanítás alapvetően fontos feltétele, hogy világosan és érthetően határozzuk meg azokat a célokat, amelyek a nyelvtanuló szükségleteinek, tulajdonságainak és képességeinek megfelelnek. A szervezett nyelvoktatásban nemcsak nyelvtanárok és nyelvtanulók vesznek részt, hanem sok más szakember is: oktatásügyi hatóságok, vizsgáztatók, tankönyvírók, kiadók stb. Ha a felsoroltak egyetértenek a célokban, munkájuk - még ha egymástól független is - összességében segíteni fogja a nyelvtanulókat céljaik elérésében. Világosan és érthetően fogalmazhatják meg célkitűzéseiket és módszereiket is azok javára, akik munkájuk eredményét felhasználják.

Amint ezt az 1. fejezetben kifejtjük, e célból dolgoztuk ki a Közös Európai Referenciakeretet. Rendeltetéséből következően a Referenciakeretnek meg kell felelnie bizonyos kritériumoknak. Átfogónak, átláthatónak és következetesnek kell lennie.

Ezen kritériumok részletes leírása az 1. fejezetben található. Az „átfogó” szóval kapcsolatban még egy megjegyzést kell tennünk. Ez ti. annyit jelent, hogy a Referenciakeretnek mindent tartalmaznia kell, amire az olvasónak szüksége van a célok, a módszerek és az eredmények meghatározásához. A 2. fejezetben (legtömörebben a fejezet elején lévő bekeretezett bekezdésben található), valamint a 4. és 5. fejezetben részletesebben leírt paraméter-, kategória- és példarendszer célja, hogy világos képet adjon azokról a nyelvi kompetenciákról (ismeretek, készségek és attitűdök), amelyek a nyelvtanulók által a nyelvhasználat során elsajátítandóak, és amelyek képessé teszik őket arra, hogy a nyelvi és kulturális korlátokon átlépve sikeresen kommunikáljanak, tehát képesek legyenek kommunikatív feladatok végrehajtására az élet különböző színterein és helyzeteiben, azok feltételeinek és kötöttségeinek megfelelően. A 3. fejezetben bemutatott közös referenciaszintek a nyelvtanulók számára lehetővé teszik, hogy felmérjék előmenetelüket a szintleíró rendszer paramétereinek segítségével.

Abból kiindulva, hogy a nyelvtanítás célja, hogy a tanulók magas fokú jártasságra tegyenek szert az adott nyelvben, ez a rendszer lehetővé teszi a célok világos, átfogó kitűzését és meghatározását. Lehet, hogy részletesebb, mint amilyenre az olvasónak szüksége van. A 4. fejezettől kezdve minden rész végén kérdéseket talál az olvasó, amelyek alapján eldöntheti, hogy céljait és problémáit illetően lényeges-e az adott rész, és ha igen, hogyan. Lehet, hogy nem bizonyul annak; talán azért, mert a nyelvtanulók adott csoportjának nem megfelelő, vagy esetleg azért, mert hasznos lenne ugyan, de az idő vagy más források hiánya miatt mégsem kitűzhető cél. Ez esetben figyelmen kívül hagyhatja ezt a részt. Ha pedig lényeges (és talán éppen az adott kontextus hívja fel rá a figyelmét), úgy a Referenciakeret 4. és 5. fejezetében megtalálja a főbb kategóriák és paraméterek elnevezését néhány példával illusztrálva.

Sem a kategóriák, sem a példák terén nem törekedhettünk teljességre. Amennyiben az olvasónak egy adott terület leírására van szüksége, előfordulhat, hogy az itt leírt rendszert további kategóriákra kell bontania. A példák csupán gondolatébresztő jellegűek. Valószínűleg lesz olyan, amelyet elfogad, és olyan is, amelyet elutasít, illetőleg hozzáteszi a saját példáit is. Ezt nyugodtan megteheti, hiszen a céljaival és eredményeivel kapcsolatos döntéseket Önnek kell meghoznia. Az is természetes, hogy az Ön által sürgősen tartott pontok is helyet kaptak a Referenciakeretben, hiszen valaki más, eltérő háttérrel, más helyzetben és más nyelvtanulókkal dolgozva épp ezeket tartja fontosnak. Például a kommunikáció „feltételei és korlátai” esetében egy iskolában tanító tanár lehet, hogy nem tartja lényegesnek

Az olvasóhoz

a „zaj” tényezőt, míg egy pilótákat oktató tanár, aki nem tudja megtanítani diákjait arra, hogy száz- százalékos biztonsággal megértsék a számjegyeket az irányítótoronnyal folyó rettentően zajos kommunikációban, lehet, hogy halálra ítéli mind tanítványait, mind azok utasait is! Másrészt mindazon további kategóriák és magyarázatok, amelyeket Ön a Referenciakeretben leírtakhoz még hozzáfűzhet, más felhasználók számára is hasznosnak bizonyulhatnak. Ezért a kötet 4. és 5. fejezetében található taxonómikus rendszer nem zárt, hanem - a tapasztalatok fényében - további fejlesztésre nyitott rendszernek tekinthető.

Ugyanez vonatkozik a nyelvi készségek szintjeinek leírására is. A 3. fejezet világosan kifejti, hogy a megkülönböztetni kívánt szintek számát a megkülönböztetés célja, vagyis az ebből nyert információk felhasználása határozza meg. A szinteket, csakúgy, mint más mértékegységeket nem célszerű a szükségesnél nagyobb mértékben felaprózni. A „hipertext” lebontás, amelyet részletesen a 3.4. fejezetben mutatunk be, lehetővé teszi a nyelvtanítással foglalkozók számára, hogy a szintek szélesebb vagy szűkebb sávját alakítsák ki annak megfelelően, hogy a nyelvtanulói csoportok között finomabb vagy kevésbé árnyalt megkülönböztetésre van-e éppen szükségük. Természetesen lehetséges - sőt szokásos - a tanulási célokat valamilyen szintező rendszerben megkülönböztetni, és a célok elérését fokozatokkal jelölni.

Az általunk használt hatfokozatú szintrendszer több vizsgáztató testület gyakorlatán alapul. Az ajánlott szintleírások olyanok alapján készültek, amelyeket „átláthatónak, jól használhatónak és megfelelőnek ítélték a különböző oktatási intézményekben tevékenykedő, nagyon eltérő nyelvi képzettséggel és tanítási gyakorlattal rendelkező anyanyelvi és nem anyanyelvi tanárok” (lásd 3.4. fejezet). Ezek azonban csak ajánlások, és semmiképp sem kötelezőek, „további gondolkodásra, vitára és cselekvésre ösztönöznek. A példák célja nem az, hogy előre meghatározzák a döntéseket, hanem hogy új lehetőségeket sugalljanak” (uo.). Azonban már kitűnt, hogy a közös referenciaszintek bemérő eszközként való alkalmazása különösen fontos mindazon szakemberek számára, akik ezen a területen is hasznosnak és fontosnak tartják a formátum és a mérés állandó és elfogadott normáinak alkalmazását.

Javasoljuk, hogy a mérési rendszert és az ahhoz kapcsolódó szintleírásokat kritikusan kezelje. Az Európa Tanács Élő Nyelvek Osztálya örömmel fogadja ezek használatára vonatkozó megjegyzéseit. Egyúttal felhívjuk figyelmét arra, hogy nemcsak az általános nyelvismeret méréséhez adtunk meg skálát, hanem a nyelvismeret több paraméteréhez külön-külön is, amelyek részletesen a 4. és 5. fejezetben szerepelnek. Így lehetővé válik, hogy az egyes nyelvtanulókról vagy nyelvtanulói csoportokról differenciált képet alkossunk.

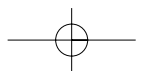
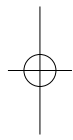
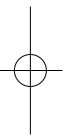
A 6. fejezetben módszertani kérdéseket tárgyalunk. Hogyan sajátítunk el, illetve tanulunk meg egy új nyelvet? Mit tehetünk ennek a tanulási, illetve nyelvelsajátítási folyamatnak az elősegítésére? A Referenciakeret célja itt

sem az, hogy egy bizonyos módszert írjon elő vagy ajánljon, hanem hogy választási lehetőségeket bemutatva segítse az olvasót jelenlegi gyakorlatának újragondolásában, valamint abban, hogy ennek megfelelően hozza meg döntéseit, és fogalmazza meg, mivel is kíván foglalkozni. Természetesen szeretnénk, ha céljai átgondolásánál figyelembe venné a Miniszteri Bizottság ajánlásait, de a Referenciakeret feladata az, hogy saját döntései meghozatalában segítsen az olvasónak. A 7. fejezet a feladatoknak a nyelvtanulási és nyelvtanítási folyamatban betöltött szerepével foglalkozik, vagyis azzal a területtel, amelyen az utóbbi években a legnagyobb fejlődés volt tapasztalható.

A 8. fejezet a tanterv készítésének alapelveit mutatja be, beleértve a nyelvtanulás céljainak differenciálását is, különös tekintettel az egyén többnyelvűségi és plurikulturális kompetenciájának kialakítására, hogy a sok nyelvet és kultúrát felölelő Európában megfelelhessen a kommunikációs kihívásoknak. Ezt a fejezetet különösen azoknak érdemes alaposan tanulmányozniuk, akik több nyelvre kiterjedő tanterveket készítenek, és akiknek meg kell fontolniuk azokat a választási lehetőségeket, amelyek a legjobban segítenek szétosztani a rendelkezésükre álló forrásokat a tanulók különböző csoportjai között.

Végül a 9. fejezet az értékeléssel kapcsolatos kérdésekre tér ki: ismerteti a Referenciakeret jelentőségét a nyelvi készségek és a nyelvi teljesítmény mérésében és értékelésében, továbbá a mérés és értékelés kritériumait, valamint a mérési és értékelési folyamat különböző megközelítéseit.

A függelékek a mérés/értékelés további kérdéseivel foglalkoznak. Az „A” jelű függelék azok számára vet fel elméleti és gyakorlati problémákat, akik a nyelvtanulók valamely adott csoportjának kívánnak skálákat kialakítani. A „B” jelű függelék arról a svájci kutatásról tájékoztat, amely a Referenciakeretben alkalmazott, a szintezést lehetővé tevő szintleírásokat kialakította. A „C” és „D” jelű függelékek más szervezetek által készített skálákat mutatnak be: a DIALANG Nyelvi Értékelő Rendszert és az Európai Nyelvi Teszt-készítők Szövetsége (ALTE) által létrehozott „Tud” skálát.

Rövid áttekintés

- 1. fejezet** Az Európa Tanács általános nyelvpolitikája alapján meghatározza a Referenciakeret céljait, feladatait és funkcióit, különös tekintettel a többnyelvűség előmozdítására, melyet Európa nyelvi és kulturális sokfélesége tesz szükségessé. Ezután bemutatja azokat a kritériumokat, amelyeknek a Referenciakeretnek meg kell felelnie.
- 2. fejezet** Az alkalmazott megközelítést ismerteti. A leírórendszer a nyelvhasználat elemzésén alapszik; azon stratégiákon, amelyeket a nyelvtanulók általános és kommunikatív kompetenciájuk aktiválásához használnak annak érdekében, hogy végrehajtsák azokat a tevékenységeket és eljárásokat, amelyek szövegek produkciója és recepciója, valamint bizonyos témákkal kapcsolatos diskurzus kialakításában szerepet játszanak, és amelyek lehetővé teszik, hogy a nyelvtanuló képes legyen a feladatokat azon feltételek és korlátok között végrehajtani, amelyek a társadalmi lét különböző tartományaiban előforduló helyzeteket jellemzik. A dőlt betűkkel szedett szavak azokat a paramétereket jelölik, amelyek leírják a nyelvhasználók/nyelvtanulók nyelvhasználatát és az ehhez alkalmazott képességeiket.
- 3. fejezet** Bevezeti a közös referenciaszinteket. A nyelvtanulás során elért haladás a leírórendszer paramétereit figyelembe véve az elért nyelvtudási szintek rugalmasan egymásra épülő sorozataként mérhető, amelyeket megfelelő szintleírások határoznak meg. Ez a segédeszköz valószínűleg elég átfogó ahhoz, hogy magában foglalja a nyelvtanulók szükségleteinek teljes skáláját, valamint a különböző szolgáltatók céljait, és a vizsgákra jelentkezőktől megkívánt teljesítményszinteket is.
- 4. fejezet** A meghatározott paraméterek alapján a nyelvhasználat és a nyelvhasználó/nyelvtanuló jellemzéséhez szükséges kategóriákat részletezi a teljesség és a véglegesség igénye nélkül. A fejezet kitér azokra a tartományokra és helyzetekre, amelyek a nyelvhasználat kontextusát adják; a kommunikáció témáira, feladataira és céljaira; a kommunikatív tevékenységekre, stra-

Rövid áttekintés

- tégiákra és folyamatokra, valamint a szövegre, különös tekintettel a tevékenységekre és a közegekre.
- 5. fejezet** Részletesen osztályozza, és - ahol lehetséges - szintekbe rendezi a nyelvhasználó/nyelvtanuló általános és kommunikatív kompetenciáit.
- 6. fejezet** A nyelvtanulás és a nyelvtanítás folyamatát mutatja be. Foglalkozik a nyelvelsajátítás és a nyelvtanulás kapcsolatával, a többnyelvűségi kompetencia természetével és fejlesztésével, valamint általános és specifikus módszertani alternatívákkal a 3. és 4. fejezetben felállított kategóriák alapján.
- 7. fejezet** Részletesen vizsgálja a feladatok szerepét a nyelvtanulási és nyelvtanítási folyamatban.
- 8. fejezet** A nyelvi választékkínálatnak a tantervkészítésben játszott szerepével foglalkozik, és a következő témákra tér ki: többnyelvűség és plurikulturalizmus; differenciált nyelvtanulási célok; a tantervkészítés alapelvei; tantervi forgatókönyv-változatok; élethosszig tartó nyelvtanulás; modularitás és részleges kompetenciák.
- 9. fejezet** A mérés és értékelés különböző módjait és a hozzájuk tartozó különböző célokat mutatja be annak a felismerésnek a fényében, hogy a teljesség, a pontosság és a kivitelezhetőség egymással ellentétes kritériumait összhangba kell hozni.

xx

Bibliográfia Azokat a könyveket és cikkeket tartalmazza, amelyek a Referenciakeret használói számára hasznosak lehetnek, ha valamelyik érintett témában kívánnak elmélyülni. A bibliográfia az Európa Tanács vonatkozó dokumentumain kívül más kiadványokat is tartalmaz.

„A” Függelék A nyelvtudás szintleírásainak kialakítását tárgyalja. A szintezés módszereit és kritériumait, valamint a máshol bemutatott paraméterekhez és kategóriákhoz tartozó szintleírások meghatározásának követelményeit részletezi.

„B” Függelék Azt a svájci kutatási programot ismerteti, amelynek keretében kidolgozták és szintezték a példaként szolgáló szintleírásokat. A szemléltető skálák oldalszámait a szövegben megadtuk.

„C” Függelék Az önértékelés szintleírásait tartalmazza azokon a szinteken, amelyeket az Európai Bizottság DIALANG Projektje internetes használatra alkalmazott.

„D” Függelék A „Tud” szintleírások különböző szintjeit ismerteti, melyeket az Európai Nyelvi Teszt készítő Szövetsége (ALTE) hozott létre.

